

УДК 330.356.7:338.45

Мороз О.В.*доктор економічних наук, професор,
Вінницький національний технічний університет***Воловдюк С.С.***здобувач
Вінницького національного технічного університету*

ВПЛИВ БУДІВЕЛЬНО-ІНДУСТРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

INFLUENCE OF CONSTRUCTION-INDUSTRIAL COMPLEX ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено тенденції розвитку будівельного сектору національного господарства. Проведено співставлення обсягів продукції будівельної галузі України із відповідними показниками країн перехідної економіки та економічно розвинених. Виявлено вагомість впливу матеріального складника реального сектору економіки на економічний розвиток країни. Проаналізовано вплив динаміки будівельної галузі національного господарства на валовий внутрішній продукт країни.

Ключові слова: будівельно-індустріальний комплекс, будівництво, транзитивна економіка, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы тенденции развития строительного сектора национального хозяйства. Проведено сопоставление объемов продукции строительной отрасли Украины с соответствующими показателями стран переходной экономики, а также экономически развитых. Определена сила влияния материальной составляющей реального сектора экономики на экономическое развитие страны. Проанализирована взаимосвязь динамики строительной отрасли национального хозяйства и валового внутреннего продукта страны.

Ключевые слова: строительно-индустриальный комплекс, строительство, транзитивная экономика, конкурентоспособность.

ANNOTATION

We have studied the tendencies of development of the construction sector in the national economy. We compared the volume of production in the construction industry of Ukraine with relevant indicators of countries which took the path of market reforms and economically developed countries. We have established that a financial component of the real sector of the national economy has a significant power of influence to the economic development of countries which took the path of market reforms. We have analyzed the influence of construction industry dynamics in the national economy on the gross domestic product.

Keywords: construction-industrial complex, construction, fund-forming sectors, transition economy, competitiveness.

Постановка проблеми. У кризові періоди розвитку економіки особливо відчутним стає вагомість впливу окремих галузевих комплексів, які здатні формувати платформу для динамічного маневрування у глобальному конкурентному просторі.

Будівельно-індустріальний комплекс представляє собою симбіоз галузей, виробництв та організацій, що характеризується тісними економічними, організаційними, технічними та технологічними зв'язками в отриманні кінцевого результату – забезпеченні виробництва основних фондів господарського комплексу

країни. Даний комплекс є потужною платформою для формування широко розгалуженої сервісної інфраструктури, що сприяє розвитку сфери послуг. Отже, будівельно-індустріальний комплекс – це базова основа, що здатна стати потужним чинником економічного відродження національного господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання характерних особливостей будівельно-індустріального комплексу та його вплив на економіку країни висвітлювалися у працях В. Акімова, В. Бузирєва, А. Васильченка, О. Гладкої, А. Герасімової, А. Головка, Я. Жеребйова, Т. Макарової, В. Мерзлякової, Ю. Пинди, К. Огая, А. Тищенко, В. Хаустова, О. Щеглова [1–12] та ін.

Науковці О. Гладка, А. Головка, Я. Жеребйов, О. Карлова, Ю. Пинда, О. Щеглова вбачали в розвитку структурних одиниць будівельно-індустріального комплексу ринковий потенціал країни та регіону [1–4].

Механізми забезпечення конкурентоспроможності та формування конкурентних переваг підприємств будівельного комплексу висвітлювалися у роботах А. Тищенко і В. Хаустова [8].

Проблеми інвестиційної сприятливості та перспективи інноваційного розвитку архітектурно-будівельної діяльності України досліджувалися в роботах С. Глухової, В. Конащук, І. Малиш [9–11].

В. Куйбіда, Л. Лігоненко, Н. Паліга у своїх працях проводили аналізування інструментів та механізмів реалізації антикризової управлінської політики уряду щодо будівельної галузі [12]. Авторами зазначалось, що з урахуванням тривалого терміну окупності та високої вартості будівельної продукції вона повинна бути максимально насичена базовими інноваціями, які мають сприяти скороченню тривалості самого будівництва і забезпечувати конкурентоспроможність виробничих потужностей, що будуються.

Практичні аспекти функціонування сучасних підприємств будівництва та специфіка виробничих процесів і факторів, що впливає на їх ринковий потенціал, представлені у роботах А. Беркута, А. Васильченко, А. Гойко,

С. Забари, О. Зернюк, П. Жердецького, В. Ніколаєва, П. Рогожина [5–7] та ін. Науковоці відзначають, що економічний ефект від розвитку будівельної індустрії в цілому полягає в мультиплікаційному ефекті коштів, вкладених у будівництво. Саме з моменту позитивних зрушень у будівельному секторі починають розвиватись виробництво будівельних матеріалів і відповідного обладнання, чорна металургія і металообробка, деревообробна і фарфоро-фаянсова промисловість, машинобудування, транспорт, нафтохімія, виробництво скла, енергетика та ін. При цьому активно долучаються до виробничого процесу підприємства малого бізнесу, що, як правило, спеціалізуються на оздоблювальних та ремонтних роботах, на виробництві та встановленні меблів та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте недостатньо вивченим залишається питання впливу стагнаційних процесів будівельно-індустріального комплексу транзитивних економік на рівень національної конкурентоспроможності у період економічної відкритості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чим більш розвинутою в минулому була планова економіка, тим важчим стало її ринкове реформування, оскільки структурні диспропорції були матеріалізовані в основних фондах. Проміжна перехідна економіка значно складніша, ніж планова та ринкова. У роботі [13, с. 11] автор це сформував так: «...перехідна економіка – це «невидима рука» ринку плюс «видима рука» наукового обґрунтованого державного регулювання плюс механізм глобальної світової економіки».

Країни з транзитивною економікою в період трансформаційних змін стикаються з такими проблемами, як зміна економічної структури, адаптація до ринкової економіки, модернізація виробничого апарату та інфраструктури тощо. Дотримуємось міркувань, що в такий період вищезазначені проблеми не можуть бути вирішені лише за допомогою ринкових сил [14; 15]. Як зазначено, «...хоч ринкові механізми саморегулювання в кожному конкретному випадку здатні перебороти кризові тенденції в економіці, однак у цілому для ринкової системи характерні періодичні коливання об'єму національного продукту, зайнятості і цін, причому дані коливання є наслідком не лише зовнішніх факторів, але й недосконалості самих ринкових механізмів» [16].

Авторами роботи [17], було проведено аналіз динаміки змін частки будівельної галузі в ВВП країн різних економічних систем за період 1990–2010 рр. (табл. 1).

Представлена інформація дає можливість для таких висновків:

- вагомість будівельної галузі в ХХІ ст. має тенденцію до зниження: середня частка даної галузі у світовому ВВП за 1990–2000 рр. становила 5,9%, тоді як у 2001–2010 рр. – 5,6%;

- як правило, у довготривалому тренді частка будівельної галузі у ВВП країни спочатку збільшується, а потім йде на спад у міру економічного розвитку економіки;

- відносний обсяг будівельної галузі в національному ВВП досягає найбільшого значення в країнах із перехідною економікою.

Таблиця 1
Частка будівельної галузі у ВВП країн світу за категоріями

Категорії країн	Частка будівельної галузі у ВВП (середнє значення 1990–2000 рр.), %	Частка будівельної галузі у ВВП (середнє значення 2001–2010 рр.), %
Найменш розвинені країни	5,3	6,2
Країни, що розвиваються	6,0	5,7
Країни з перехідною економікою	7,7	6,2
Розвинені країни	5,8	5,5

Джерело: складено на основі [15]

Дані щодо обсягів галузі будівництво у ВВП України за 1990–2015 рр. продемонстровано на рис. 1. Як видно, за період, що аналізується, обсяги продукції галузі знизились майже втричі: з 8,0% у 1990 р. до 2,7% – у 2015 р.

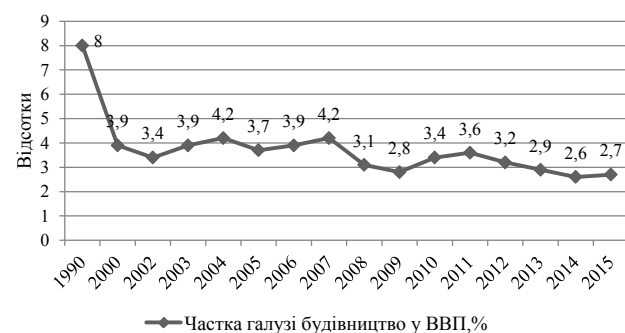


Рис. 1. Питома вага ВДВ галузі будівництва у ВВП України за 1990–2015 рр.

Джерело: складено на основі [18]

Відповідно до висновків, приведених у табл. 1, частка галузі будівництва у ВВП перехідних економік у період 1990–2000 рр. становила 7,7%. В Україні в даному періоді відбулось стрімке падіння. Так, у 1990 р. обсяги будівництва у ВВП були на рівні 8,0%, тоді як у 2000 р. вони вже становили 3,9%. Зменшення обсягів становить більш ніж удвічі, причому і надалі мала місце негативна динаміка: у 2002 р. показник уже був 3,4%, що майже вдвічі нижче середньозваженого показника для перехідної економіки в 2001–2010 рр.

З 2011 р. по 2014 р. зафіксована постійна спадна тенденція щодо частки ВДВ будівельного сектору національної економіки у ВВП країни,

така негативно стабільна динаміка не може не викликати занепокоєння. Слід відмітити, що хоч частка галузі будівництва в 2015 р. зросла на 0,1%, її обсяг у ВВП країни становить 2,7%, що є критично низьким показником.

На нашу думку, для поглибленого аналізу тенденцій будівельної галузі доречним буде співставлення частки будівельного сектору національного господарства з обсягами даного сектору економіки у ВВП країн із перехідною економікою.

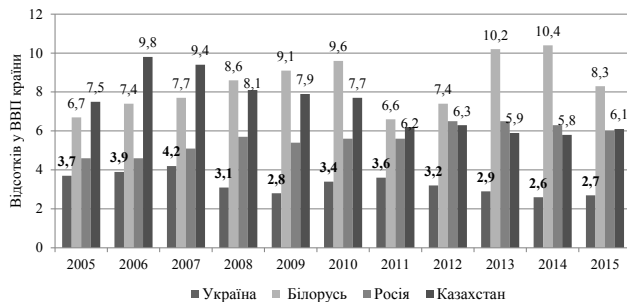


Рис. 2. Питома вага ВДВ галузі будівництва у ВВП країн із перехідною економічною системою за 2005–2015 рр.

Джерело: складено на основі [18; 19]

На рис. 2 представлено динаміку коливань частки ВДВ галузі будівництва у структурі ВВП країн із перехідною економічною системою за 2005–2015 рр. Доцільно зауважити, що показники будівельного сектору в період загальносвітової економічної кризи у Білорусі на протязі 2008–2010 рр. коливались у діапазоні 8,6–9,6%, Казахстану – 8,1–7,7% у ВВП країн і були вищими від середньозважених у категорії «перехідні економіки» відповідно до даних, наведених у табл. 1, що, на нашу думку, і дало змогу уникнути нищівного впливу кризи на економіку цих країн.

Заслугує на увагу динаміка обсягу галузі будівництва в розрахунку на одну особу країн із перехідною системою та економічно розвине-

них у зіставленні із загальносвітовим трендом (табл. 2).

Як бачимо (табл. 2), загальносвітова частка будівництва в розрахунку на одну особу за період 1990–2014 рр. зросла більш ніж удвічі: 579,0 дол. США у 2014 р. проти 261,0 дол. США у 1990 р. Має місце позитивна динаміка і серед країн перехідної економічної системи: у Росії ріст становить 382,0 дол. США, або 204,7%; у Білорусі – 719,0 дол. США, або 596,0%; у Казахстані – 641,0 дол. США, або 415,8%.

Інша ситуація у вітчизняній економіці (рис. 3): обсяг будівництва в розрахунку на одну особу в Україні в 1990 р. становив 150 дол. США, що нижче загальносвітового рівня на 43,0%, частка у Східній Європі – 9,9%; у 2014 р. обсяг будівництва – 82 дол. США, що у сім разів нижче загальносвітового тренду, частка у Східній Європі – 1,9%.

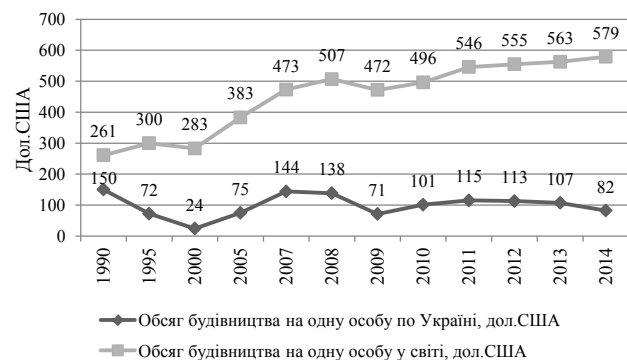


Рис. 3. Порівняльна динаміка обсягів будівництва на одну особу по Україні із загальносвітовою тенденцією за 1990–2014 рр.

Джерело: складено на основі [18; 19]

Це тривожна динаміка, дані пропорції як певний індикатор свідчать про рівень економіки країни в цілому чи принаймні про реальну динаміку економічного зростання чи спаду. Доречно зазначити, що країни-лідери із розвинутою економікою йдуть у значному відриві за обсягами

Таблиця 2

Обсяг будівництва на одну особу в економіці країн різних економічних систем

Роки	Загальносвітовий показник на одну особу, дол. США	Країни з перехідною економічною системою, дол. США	Економічно розвинені країни-лідери, дол. США
1990	261,0	Росія – 365,0 Казахстан – 203,0 Білорусь – 145,0 Україна – 150,0	Японія – 2403,0 Франція – 1231,9 Німеччина – 1208,8 США – 954,4
2000	283,0	Росія – 102,1 Білорусь – 65,5 Казахстан – 65,0 Україна – 21,3	Японія – 2681,7 США – 1624,4 Німеччина – 1080,9 Франція – 989,1
2013	563,0	Росія – 910,0 Казахстан – 926,0 Білорусь – 814,0 Україна – 107,0	Франція – 2281,7 Японія – 2141,0 США – 1936,9 Німеччина – 1869,7
2014	579,0	Росія – 747,0 Казахстан – 844,0 Білорусь – 864,0 Україна – 82,0	Франція – 2132,0 Японія – 1984,0 США – 2023,0 Німеччина – 1942,0

Джерело: складено на основі [13; 19–21]

будівництва по відношенню як до країн із перехідною економічною системою, так і до загальносвітового рівня в розрахунку на одну особу.

Враховуючи беззаперечну значимість для сталого економічного розвитку національної економіки позитивних тенденцій у будівельному секторі, на нашу думку, доречним є порівняльний аналіз щодо динаміки змін обсягів даної галузі в структурі основного макроекономічного показника країни в порівняльних цінах 1990 р. (рис. 4).

У 2000 р. проти 1990 р. обсяги реального ВВП країни знизились на 56,8% (1990 р. – 100%, 2000 р. – 43,2%), частка ВДВ будівництва – на 51,3% (1990 р. – 8,0%, 2000 р. – 3,9%). На протязі 2001–2007 рр. відмічена позитивна тенденція до зростання ВВП країни за відносно стабільної ситуації в галузі будівництва. Найвищі обсяги будівництва зафіксовані в 2004 р. та 2007 р. – 4,2%; критично низькі (нижче 3,0%) – у 2009 р. та на протязі 2013–2015 рр. (рис. 4).

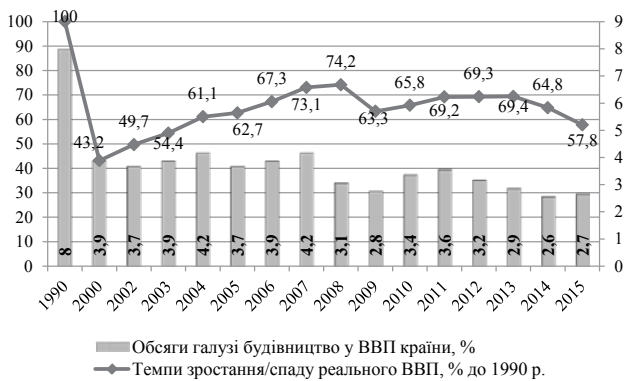


Рис. 4. Динаміка обсягів галузі будівництва та рівня ВВП України за 1990–2014 рр. (у порівняльних цінах 1990 р.)

Джерело: складено на основі [18; 19]

Висновки. Результати дослідження засвідчили, що в Україні поки що не закріпилась позитивна тенденція соціально-економічного розвитку, яка була б обумовлена яскраво вираженим економічним зростанням у будівництві.

Матеріальна складова реального сектору народного господарства має вагомий вплив на економічний розвиток країн, які стали на шлях ринкових реформ. Відповідно, забезпечення підвищення рівня життя населення та конкурентоспроможності країни без динамічного розвитку фондоутворюючих галузей є неможливим.

Ігнорувати тривожні сигнали щодо падіння обсягів продукції будівельно-промислового комплексу неприпустимо, оскільки інертність ринку будівельної індустрії може призвести до тривалої стагнації економіки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гусева М.Н. Управление обеспечением конкурентоспособности предпринимательских структур в строительстве:

[монография] / М.Н. Гусева. – М.: Архитектура-С, 2011 – 400 с.

2. Карлова О.А. Особенности та потенційні можливості розвитку житлового будівництва в регіонах України / О.А. Карлова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2013. – Т. 9. – № 4. – С. 329–334.

3. Пинда Ю.В. Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності будівельного комплексу регіону: дис. ... канд. ек. наук: спец. 08.00.05 / Ю.В. Пинда. – 2009.

4. Щеглова О.Ю. Житлове будівництво як стимулятор регіонального розвитку економіки України / О.Ю. Щеглова // Коммунальное хозяйство городов. – 2010. – № 94. – С. 259–263.

5. Беркута А.В. Сучасний стан та деякі напрями реформування будівельної галузі / А.В. Беркута // Будівництво України. – 2005. – № 2. – С. 21–25.

6. Зернюк О.В. Маркетинговий менеджмент будівельного підприємства / О.В. Зернюк, С.В. Забара // Економіка Крима. – 2011. – № 1(34). – С. 452–457.

7. Рогожин П.С., Гойко А.Ф. Економіка будівельних організацій / П.С. Рогожин, А.Ф. Гойко. – К.: Скарби, 2001. – 448 с.

8. Оцінка конкурентоспроможності будівельних підприємств з урахуванням їх специфіки / О.М. Тищенко [та ін.] // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 185–191.

9. Глухов С.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств: дис. ... к.е.н. / С.В. Глухов. – Дніпропетровськ, 2011.

10. Малиш І.М. Механізм оцінки інвестицій в інновацію на підприємствах будівельної індустрії: автореф. дис. ... к.е.н. / І.М. Малиш. – Дніпропетровськ, 2012.

11. Конащук В.Л. Теоретичні аспекти оцінювання ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств / В.Л. Конащук, О.В. Новак // Економічний простір. – 2010. – № 38. – С. 217–224 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/j-tit/escpros>.

12. Паліга Н.Б. Аналіз механізмів та інструментів реалізації антикризової політики держави в будівельній галузі / Н.Б. Паліга // Схід (спецвипуск). – 2011. – № 1(108). – С. 128–131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.experts.in.ua/index.ph>.

13. Фатхутдінов Р.А. Управление конкурентоздатністю організації: [підручник] / Р.А. Фатхутдінов, Г.В. Осовська; за заг. ред. Г.В. Осовської. – К.: Кондор, 2009. – 470 с.

14. Задоя А.О. Макроекономіка: [учебник] / А.А. Задоя, Ю.Е. Петруня; 3-е изд., перераб. и доп. – К.: Знання, 2008. – 382 с.

15. Макогон Ю.В. Міжнародні стратегії розвитку: [підручник] / Ю.В. Макогон, Д.Г. Лук'яненко, Ю.М. Пахомов [та ін.]. – К.: Освіта України, 2009. – 420 с.

16. Ніколенко Ю.В. Політична економія: [підручник] / Ю.В. Ніколенко. – К.: ЦУЛ, 2009. – 632 с.

17. XVI Всероссийский конкурс научных работ молодежи «Экономический рост России» [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://veorus.ru/деятельность/всероссийский-конкурс-научных-работ-молодежи/XVI-конкурс-в-2013-году/Golovacheva%20K.S.-EGR-2013.pdf>.

18. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

19. Кушнир И. Мировая экономика 1970–2013 / И. Кушнир [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.be5.biz/makroekonomika/index.html>.